

Hogyan veszejtsük el a vámpírt

HARMADIK LEVÉL

HEINRICH STEINBRECHER SS STANDARTENFÜHRER
VAGY IM-ÍGYEN SZÓLA ZARATHUSTRA

Mediterráneum, 1965. szept. 13.

Kedves Hilmar!

Steinbrecher ezredes ott áll a vezérkocsiban, mint egy hajóskapitány az ütközetbe induló romboló parancsnoki hídján. Az ifjabb adjutáns, Haag hadnagy a vezető mellett ül. De hol van és mit csinál az idősebbik szárnysegéd, Konrad Rutkowski főhadnagy?

Nem tudván beleélni magát környezeté marcona hangulatába, úgy gubbaszt magába roskadva a hátsó ülésen, mint egy összegömbölyödött sün.

Miért? Miért teszi ezt?

Hogy a lehető legkisebb helyre húzván össze magát ebben a háborús vándorcirkuszban, szabad folyást engedjen belső fenntartásainak.

Hát ő nem érzi győztesnek magát?

Nem, az ördögbe is, a legkevésbé sem!

Mit érez akkor?

Szégyent. Szégyent és félelmet.

És mit képzél, mire megy ezzel a tüntető elkülönüléssel?

Úgy képzeli, hogy ezzel adja tudtára a katonáknak és a résnyire nyitott zsalugáterek, a kávéházi opálüveg mögött sejtett helybelieknek, hogy ő, Konrad Rutkowski főhadnagy, ha rajta van is a gyászfekete egyenruha a nyílszerű villámokkal, legmélyebb és legjogosabb meggyőződése szerint nem tartozik ehhez az átkozott menethez, melyet hímportként von

be az országút sárgás pora, ő kényszerből csöppent ide, őt úgy húzták be ebbe, a hadbeosztás szeszélye folytán, elsősorban az értelmetlen vérkeveredés – miért nem a szláv válik uralkodóvá itt, Pannónia déli szegélyén, miért a germán?! –, meg hihetetlenül jó emlékezőtehetsége okán, ott enné meg a fene azt is.

Azt hiszem, Steinbrecher ezredes sejthetett valamit renegátságomból, bár igencsak ügyeltem, nehogy óvatlan viselkedésemmel bármi bizonyítékot is szolgáltatassak rá. Rendszeresen elláttam szolgálati feladataimat, ha nem is Rotkopf hóhéri lelkesedésével vagy az ezredes gépies pontosságával, de még a Szolgálati szabályzat megszabta határokon belül, éppen elég hatékonyan ahhoz, hogy ne lehessen belém kötni. Ellenállásom szigorúan tartotta magát a legnemesebb intellektuális hagyományokhoz. Tökéletesen kitombolta magát a lelki szférában, és teljesen kimerült ön-maga megfogalmazásában, úgyhogy egyelőre senki sem látta semmi hasznát, legfeljebb a terhes nyomozói munkát könnyítette meg annyiban, hogy elhittem magammal: *intime* gyűlölöm, amit csinálok, s ebben mindenképp különb vagyok a szakmában tevékenykedő többi kurafinál. Renegátságom titok maradt mind a foglyok, mind a kollégák, s bizonyos mértékben Steinbrecher előtt is. Akkor tudniillik még nem avattam be abbéli szándékomba, hogy kérelmezsem a frontra való áthelyezésemet. Tiltakozó gesztusnak, kihívásnak, hadüzenetnek vette volna, és erre még nem készültem fel lelkileg.

(Aztán, amikor végre felkészültem – hadd vágjak megint elébe az eseményeknek –, amennyire csak egy értelmiségitől kitelik, miközben igyekszik összekaparni egy sor jó érvet egy rossz ügy érdekében, kiderült, hogy kérvényem nem bírja el az ezredes ellenérveinek súlyát. Pedig igazán tudósi szenvedéllyel és körültekintéssel állítottam össze. Egy percre sem feledkeztem meg róla: ahhoz, hogy kérvényem eljusson a Reichssicherheitshauptamt berlini IV. különítményéhez, feltétlenül szükségem van Steinbrecher ellenjegyzésére is, úgyhogy hetekig rágódtam az indoklás megszövegezésén. A bökkenőt a nem túl meggyőző harci szellem jelentette. Mert, igaz, ami igaz, én a te hazafiúi buzgóságodtól eltérően pontosan négy évet késtem a Nagynémet Reich mögött a szövetségesek elleni harci készségem kinyilvánításával.

– Nem gondolja, Rutkowski, hogy egy kicsit megkésztet? – szegezi majd a mellemnek a kérdést az ezredes néhány hónappal később.

– Engedelmevel, uram, a háború még tart.

– És maga idejekorán állapította meg, hogy személyes közreműködése nélkül most már meg sem nyerhető, nemde? Gondolja, Rutkowski, hogy

miután hadrendbe méltóztat lépni Németország oldalán, gyökeres változást tud hozni az átmenetileg igen szar helyzetbe, amelyben vagyunk?

– Természetesen nem, uram.

– Akkor hát?

– Úgy vélem, hogy az adott helyzetben...

– Milyen helyzetben? Fogalmazzon, kérem, világosan! Maga értelmiségi. Nem vagyunk ködevők.

– Úgy véltem, hogy ebben a szar helyzetben, amelyről az ezredes úr beszélt, a fronton a helyem.

– Ha nem tévedek, én átmeneti szar helyzetről beszéltem. Miután a főhadnagy úr el méltóztatott hanyagolni ezt az átmenetiséget, vegyem úgy, hogy tartósan szarnak ítéli meg a helyzetünket?

– Nem, szó sincs róla, uram.

– Ennek örülök. Ellenkező esetben kénytelen volnék agyonlövetni magát defetizmus miatt. A főhadnagy úr szerint tehát nem nevezhető súlyosnak a helyzetünk?

– Nem, ezredes úr, természetesen nem nevezhető súlyosnak.

– Ez lesújt, Rutkowski. Úgy látszik, végül mégiscsak agyon kell lövetnem magát.

– De miért, uram?

– Szubverzív könnyelműsége miatt. Amikor minden fronton visszavonulóban vagyunk, és foszforlángban hamvadnak el városaink, a maga esztelen optimizmusa aláássa hadi erőfeszítéseinket.

És következik híres tirádáinak egyike.

– Különben is, ha nem vagyunk bajban, mit keres maga a fronton? Vagy ez itt magának nem front, Rutkowski? Úgy véli netán, hogy üdülni küldtek ide bennünket? Hogy csak az a front, ahol ágyúgolyók röpködnek a levegőben? Hát olyan ostoba volna, Rutkowski, hogy nem tudja, hol vívjuk meg a háború döntő ütközetét, hol mérhető le a siker vagy a kudarc? És azt hiszi, van értelme új és újabb területek meghódításának, ha hagyjuk, hogy az emberek kicsússzanak a kezünkéből? Legyőzni, leigázni, megbékéltetni a lakosságot, ez a mi stratégiai célunk. A meghódított területek csak helyszínei a cél megvalósításának. A mi igazi hadizsákmányunk – az emberek. S a mi frontunkon, Rutkowski, éppen velük dolgozunk. A többi frontot csupán azért tartjuk, a gondviselés kegyelméből, hogy a miénken kivívhassuk a győzelmet. Csak a rendőrségi győzelmek révén nyernek értelmet a katonai diadalok. Ha mi elveszítjük a háborút, hiába minden más győzelem. Értjük egymást, Rutkowski?

– Igenis, ezredes úr!

– S belátja akkor, hogy kérvénye nem tekinthető másnak, mint flagrális esküszegésnek és dezertálásnak, amelyért, mint tudja, szintén...

– Agyonlövetés jár.

– Úgy van. Száz szónak is egy a vége, úgy látszik, mégiscsak agyon kell lövtenünk magát, Rutkowski. És ha meglehetősen szánalmas hivatali eredményeire gondolok, csak a jóisten a megmondhatója, mi akadályoz meg ebben.)

De térjünk vissza a menetoszlophoz, Hilmarom, halljuk, mi mondani-valója van még Steinbrecher ezredesnek számunkra! Le nem véve tekintetét a házokról, melyeknek falán egy faltörő kos erőszakosságával hatol keresztül, hogy odabent a félhomályos, citrom- és narancsillattól terhes helyiségekben csupa puszogó összeesküvőre leljen, szabad kezét a vállamra helyezi.

– Rutkowski!

– Parancs', ezredes úr!

– Maga vérbeli rendőr. Genetikailag tökéletesen szerkesztett rendőr.

– Gondolja, ezredes úr, hogy léteznek egyáltalán született rendőrök? Önt kivéve, természetesen.

Válasz helyett, figyelmeztetően.

– Számunkra minden lehetséges. A rendőrség alappillére: hinni a lehetetlenben. Credo, quia absurdum, ez a mi fő dogmánk. Ha nem hiszünk benne, hogy e világban a lehetetlen is megtörténhet, nem vesszük észre a lehetségest sem. Nézzen utána, ki lakik abban a házban, ott balra, abban a zooforosban.

– Milyen indokkal, ezredes úr?

– Tessék? Magának ehhez indok kell?

– Nem, dehogy. Csak ha lenne valami kiindulópontom...

– Ellenséges területen vagyunk, a maximális felforgató tevékenység zónájában. De ha ez a túl általános kiindulópont netán nem elégítené ki kényes igényeit, keressen magának megfelelő indokot odabent, abban a házban. Egyébként, ha egy percre abbahagyná a köldöknézést, félretenné kisdéd intellektuális indignációit, és a mi haladó világunkra is pazarolna valamit becses figyelméből, észrevehetné, hogy mindenütt csukva vannak a zsalugáterek, csak azon a házon nem.

– És ez mire utal, uram?

– Pro primo: hogy a ház egyszerűen meg akar bennünket tévesztetni ártatlan és baráti külsejével. Pro secundo: hogy maga egy tökfilkó, ha ezt nem veszi észre.

A menetoszlop nehézkesen halad előre a külváros utcáin.

– Rutkowski!

– Igenis, ezredes úr!

– Maga nyilván azt hiszi, azért tartom vérbeli rendőrnek, mert látom, miként rejtőzik el a tekintetektől, a rendőri viselkedés maga által elképzelt alaptörvényének szellemében: álcázás, mimikri, észrevétlennek maradni mindenáron.

– Igen, uram – jelentem ki csüggedten –, erre gondoltam.

– Ördögöt gondolt maga bármit is, Rutkowski! Mert ha igen, tudná, hogy a jó rendőr éppen az ellenkezőjére törekszik. Hogy észrevegyék. Azon van, hogy kihívja a reakciót, s nem hogy elhárítsa. Jól tudja, hogy nincs olyan igazi nagy disznóság, amit meg lehet akadályozni, legfeljebb elodázni lehet egyiket-másikat. A rendőrségnek, kedves Rutkowskim, élesztőnek kell lennie, nem az erjedés hátráltatójának. A lázadások elfojtására csak a rossz rendőrsek rendezkednek be. A jó rendőrség katalizátorra, fermentuma, ösztönzője a lázadásnak.

– És a legjobb?

– Szervezője és vezére.

– Hát nem volt még elég a lázadásokból, ezredes úr?

– Amíg potenciális lázadó van, sosem elég a lázadásból. Mi több: szükségünk van rá. Ellenőrzés alatt tartani a forrongást, majd egy erős fermentummal, tömegeket sújtó égbekiáltó igazságtalansággal, mondjuk, kitörésre készíteni, ez a mi munkánkban a művészet, főhadnagy úr. A non plus ultra persze az, ha a lázadás élén a mi embereink állnak.

– Bátorkodom megjegyezni, hogy ez a felfogás meglehetősen eredeti.

– Úgy érti: immorális?

– Körülbelül.

– Akkor miért nem így mondja, Rutkowski? Miért gyötör az átkozott brit eufemizmusaival? Vagy állatnak tart, amely nem tud különbséget tenni erkölcsös és erkölcstelen között?

– Dehogyan, ezredes úr. Csak arra gondoltam, hogy ebben az esetben...

– Éppen ebben az esetben, Rutkowski! Mondja, maga szerint elképzelhető, hogy egy potenciális lázadó előbb-utóbb fellázad?

– Szerintem elképzelhető. Többségük legalábbis fellázad.

– Akkor mi az erkölcstelen abban, ha még segítjük is? Tárgyilagosan nézve a dolgokat, eljárásunk erkölcsösnek tekinthető. Ami viszont erkölcstelen, az a maga puritán, képmutató vonakodása, hogy a fentiek szellemében cselekedjék. Írja be a megelőző házkutatások listájára a 29-es számú házat is, azt a behúzott loggiást, és vegye tudomásul, hogy csalódtam magában.

A menet megakad. Valahol az élen a motorkerékpáros kíséret megpróbálja kideríteni, merre tovább. El vagyok keseredve. Rádöbbenek, hogy Steinbrecher szemében közönséges kísérleti nyúl vagyok, rajtam próbálja ki mérgező dialektikájának hatását. Semmivel sem vagyok jobb helyzetben, mint a foglyok bármelyike. Sőt. A gyanúsított, végül is, harcolhat, védekezhet, kapálózhat. Ő legalább, bizonyos fizikai korlátokat leszámítva, szabad. Kizárólag az akaratán múlik, hogyan fog viselkedni. Én viszont nem vagyok szabad. Az én korlátaim láthatatlanok, felszín alattiak, erkölcsi. Nem a katonai fogadalomra, a nemzeti tudatra és hasonló, polgári kötelességeimet megszabó, számodra oly becses csacskaágokra gondolok. Hanem annak az embernek, annak az értelmes lénynek az obligójára, aki nem vállal közösséget a történelem irányvételével, és kutya kötelességének érzi, hogy tegyen is valamit ez ügyben. És én teszek is, Hilmar. Már amennyit tehetek, persze, az adott korlátok közt, melyeket viszont az a kötelességem szab meg, hogy elkerüljem a leleplezést. Én vagyok tudniillik az egyetlen ebben az átkozott Sonderkommandóban, aki emberi és értelmiségi lelkiismerete parancsára kész valamit tenni a szerencsétlen foglyok érdekében. Személyes segítőkészségem azonban szorosan összefügg azzal, hogy képes vagyok-e megmaradni azon a poszton, ahonnan valóban tehetek valamit. Sőt, esetleg előrelépni olyan posztokra, amelyekről még hatékonyabban segíthetek. Egészen – elméletileg, persze – Heinrich Himmler mindenható SS Birodalmi vezető tisztjéig, mert azért az volna, ugye, az igazi. Egy ilyen erkölcsi program megköveteli a rendőri feladatok maradéktalan és lelkiismeretes végrehajtását, még a legterhesebbeket is, de legalább tudván tudja az ember, hogy mindez csak undorító eszköz a fennkölt cél elérésére, hogy az átmeneti emberkínzás valójában a tartós szabadulás szükséges útja. Hát föl lehet áldozni egy ilyen programot pusztán intellektuális hiúságból? Nyilvánosan állást foglalni, egy lázadó gesztussal bizvást örök időkre kompromittálni egy titkos, de sokkal humánusabb és hasznosabb tevékenység lehetőségét?

Végre megindul a menet. Steinbrecher ezredes folytatja kísérletét.

– Azért mégiscsak jó rendőr maga, Rutkowski. Persze jobb is lehetne, ha az ösztöneire bízna magát. És tudja, miért tartom magát potenciálisan jó rendőrnek, Rutkowski? Mert van lelke. Igen, Rutkowski, lelke.

– Ez esetben okosabban tenném, ha papnak mennék.

– Papnak? Miért éppen papnak?

– A lelkem okán, uram. Ott többre vinném vele.

– Ostobaság! Lélekkel a rendőrségnél lehet a legtöbbre vinni. Az egyház kötelékében a lélek csak áldozási díszlet. Mi az ördögöt kezd egy pap

a lelkével? Nincs is rá szüksége. Ott a szent tana. A rendőrnek azonban nincs szent tana. Nincs semmije. Neki van csak igazán szüksége rá, hogy lelke legyen. A lélektelen rendőr haszontalan gép csupán. Perpetuum mobile. Szélcsináló! Hullámegyengető! Maga meg, lefogadom, megesküdött volna rá, hogy a jó rendőr legalapvetőbb tulajdonsága a lélektelenség. Igaz?

– Az érzéketlenség mindenesetre, ahogy egyébként egy-két becses kézikönyvünkben is áll.

– Igen? És mondja, maga szerint mi a rendőrség feladata?

– Hogy kiderítse az igazat.

– Az igazat? Nocsak! Hát mik vagyunk mi? Nyavalyás filozófusok? Mi *előállítjuk* az igazat, Rutkowski főhadnagy úr! Nem kiderítjük, csináljuk! Nem kutatással foglalkozunk, hanem alkotással, Rutkowski! Mi művészek vagyunk, kedves uram. És ha oly kivételes szerencsében volna részem, hogy halszemében felfedezzem az értelem legparányibb szikráját is, azt mondanám: költők. Igen, akik göröngyös úton jutunk el a csillagokig.

(Hallod ezt, Hilmar? Magad elé tudod képzelni? Átlátsz rajta? Nem? Gondoltam. Sebaj, van még idő, van még rá idő. Csak majd ha sikerül lefognod, Hilmar, milyen infernói mélységekig hatol le Steinbrecher ezredes emberismerete, mennyire tisztában van a *magunkfajtákkal*, intellektuális meghátrálásaink sötét dialektikájával, erkölcsi alibijeinkkel és lelki megaluvásainkkal, akkor fogod csak megérteni őt is, s azt, hogy micsoda sátáni hatalma van felettem.)

– Márpedig, hogy beplántáljuk az igazat valaki lelkébe, be kell oda előbb hatolnunk. És mi az ördöggel hatol be, ha nincs lelke?

– Rotkopf százados szerint, mondjuk, bikacsökkel.

– Rotkopf százados hülye! Hord-e pisztolyt, Rutkowski?

– Természetesen, ezredes úr. Magától értetődő.

– Ezen a világon semmi sem „magától értetődő”, főhadnagy úr. Pláne a mi munkánkban. Én például nem hordok. Pisztolyunk van tehát, halhatatlan lelkünk meg nincs, ugye?

– Azt nem mondtam!

– De ha volna is, Isten tudja, milyen állapotban találnánk. Ezzel szemben a pisztolya, feltételezem, ragyog, mint a Salamon töke.

– Előírásosan, uram.

– S minthogy a Szolgálati szabályzat nem rendelkezik a lelkünk tisztántartásáról, maga hagyja szépen berozsdásodni, és lemond leghatékonyabb nyomozói eszközéről. Tudja-e, Rutkowski, hogy ez a vétkes hanyagság fölér azzal, ha egy katona elveszti a gégyverét?

– Hát, foglalkozom vele, amennyit lehet, és amennyire a körülmények megengedik.

– Na, ezt gondolhattam volna. Finom úri népek vagyunk, igaz-e, törődünk mi a lelkünkkel, dédelgetjük, pátyolgatjuk, csiszolgatjuk, de amikor reggelenként elindulunk a hivatalba, szétszereljük szépen, és gondosan bezárjuk a páncélszekrényünkbe, a bizalmas naplóink és a kedves mama levelei mellé. Be ne piszkolódják valahogy a munkában. Vagy, uram bocsá', csorba ne essék rajta. Van nekünk lelkünk, szép tiszta, patyolatfehér lelkünk, csak éppen nem hozzuk be magunkkal a hivatalba. Végére is, nem ezért fizetnek bennünket. Csak nem képzeli valaki is, hogy Himmler Birodalmi vezető úr, a munkaadónk, a lelkünket is megvásárolta, hisz az annyi volna, mintha az ördögnek adtuk volna el. Miután csak az ördögnek adatott meg az, hogy lelket vásároljon. Nekünk pedig eszünk ágában sincs olyat feltételezni, hogy a mi jó öreg Reichsführerünk ördög. Vagy igen? Vagy mégiscsak megfordul ilyesmi az agyunkban, Rutkowski?

– Nem, uram, természetesen nem.

– Így hát joggal őrizgetjük hamvas lelkünket magáncélokra, a Nagynémet Reichnél pedig úgy jelentkezünk szolgáltatételre, mint holmi csont- és izomkollekció, melyet egyedül a mozgásközpont és a fekete egyenruha tart össze. Rotkopf legfeljebb nagyvonalúan hozzácsapja még a magas vérnyomását is. Mondja, Rutkowski, magának is ilyen képe alakult ki a Sonderkommando tevékenységéhez való hozzájárulásáról?

– Engedelmevel, ezredes úr, nekem nem.

– Akkor alkalomadtán majd kénytelen lesz elmesélni, hogy a magáé milyen. A munkájából tudniillik alig-alig tudnám kikövetkeztetni. Most pedig szóljon a sofőrnek, hogy álljon meg. Valamit jeleznek. Alighanem megérkeztünk.

A koci egy vaskos épület előtt állt meg, ebből lesz majd huszonkét évvel később, némi építészeti toldással-kihagyással a mai penziónk.

– Házkutatást tartani minden környező épületben – rendelkezett az ezredes –, a házbelieket szükség szerint kilakoltatni! Haag, jelentse Klatern tábornoknak, hogy elhelyezkedtünk, de megjegyzéseink vannak a kvartélyra.

– Milyen megjegyzéseink, ezredes úr? – érdeklődik Haag.

– Fontos ez? Megjegyzéseink és kész. Mert ha nem szólunk semmit, a legközelebb istállóban fognak elszállásolni bennünket. És nem kell kinyalni a Wehrmacht seggét! Ért engem, Haag?

– Igenis, ezredes úr! – vágja ki Haag és pislog hozzá. Imádja tudniillik az ezredest. Imádja a tábornokot is. – Nem kell kinyalni.

– De nyársat sem kell nyelni. Nem akarok semmi kellemetlenséget a hadsereggel. Találja meg a megfelelő hangot!

– Igenis, ezredes úr. Megtalálni a megfelelő hangot.

Haag elmegy. Az ezredes ismét felém fordul:

– Mi meg körülnézünk egy kicsit odabent. Ha ugyan nincs valami más terve, főhadnagy úr. Mintha valami antik romokat láttam volna útközben.

– Késő római maradványok. Caius Aurelius Diocletianus.

– Lekötelezne, ha a helybeliekről is mondana legalább ennyit.

– Dinári fajta, némi latin beütéssel, elsősorban temperamentum tekintetében. Némileg hasonlítanak az olaszokra.

– Elegendem van az átkozott olaszokból! Látni sem akarom őket!

– Nem is fogja, ezredes úr – mondom kajánul. – Ezek csak látszólag hasonlítanak az olaszokra.

Steinbrecher agilisan kihúzza magát. Itt áll előtte egy ismeretlen város, tele ismeretlen emberekkel, akik közül most fogja kiválogatni az ellenséget. Ó, nem vár arra, hogy a banditák üssenek rajta, lesből. Ő sújt le elsőnek. Mire észbe kapnak, hogy már nem valami bodorított hajú latin majom itt a góré, hanem ő, s hogy azóta itt gyökeresen megváltoztak a dolgok, rég kifüstölte őket mind.

– Én tettere kész vagyok. És maga, Rutkowski?

– Én fáradt és koszos, ezredes úr.

Érzem, hogy hibáztam. Megint nem tudtam ellenállni a kísértésnek, hogy nagyképű legyek. Meg kellett volna keményítenem a szívem, kedves Hilmarom, és a már említett felsőbbrendű érdekekből, melyek nemcsak mentségéül, hanem kényszerítő tényezőjéül is szolgáltak Gestapobeli tevékenységemnek, misztikus odaadást kellett volna mímelnem véres munkánk iránt, és buzgó készséget, hogy nyomban nekilássunk. Ehelyett, merő intellektuális önteltségből, dekonspiráltam a lelkiismeretemet teljesen haszontalan renegát megjegyzésemmel. De láss csodát, nem történt semmi. Steinbrecher ezredes cinkosan rám mosolyog, belém karol, és a lépcsőház felé irányít.

– Beismerem, főhadnagy úr, a maga történelmi realitásérzéke mellett néha nevetségessé válik az én régimódi idealizmusom. Nos, nézzük, mivel szerencsételtett bennünket az Intendantúra, azután talán szerét ejthetjük egy fürdésnek is.

Erről jut eszembe, hogy későre jár már, és lefekvés előtt én is meg akarok még fürdeni. Vigasztalan ez a por itt.

A holnapi folytatásig üdvözöl